

BUSİAD

Bursa Sanayicileri ve İşadamları Derneđi

Sektörel Deđerlendirme Raporu

19 Aralık 2018

OTOMOTİV

Otomotiv sektörü, etki alanının derinliği ve diğer sektörlerle olan etkisiyle modern ekonominin gelişiminde önemli bir yere sahip. Teknoloji ve ilaç endüstrisinin hemen ardından dünya Ar-Ge yatırımlarının büyük bir bölümünün sahibi olan otomotiv sektöründe; üreticilerin sıfır kazaya ve daha az yakıt kullanımına yönelik çalışmaları Ar-Ge faaliyetleri içinde önemli bir yer kaplıyor.

Son yılların öncelikli gündemi olan elektrikli araçların geliştirilmesi 2018 yılında da yerini korudu. Otonom araçların geliştirilmesi için teknoloji firmalarının da pazara girmesi de, pazarın yapısını belirgin biçimde değiştirdi.

Öte yandan otomotiv sektörü Endüstri 4.0 süreçlerini en hızlı benimseyen ve hayata geçiren sektörlerin başında geliyor. Sektör, nesnelerin interneti, robot teknolojileri ve özellikle yedek parça üretiminde bir devrim sayılabilecek 3D üretim olanaklarını etkin bir biçimde kullanmaya başladı. İstanbul Sanayi Odası tarafından açıklanan 500 Büyük Sanayi Kuruluşu arasında ilk 10 sırada Ford Otosan, Toyota Otomotiv, Oyak Renault ve Tofaş yer alıyor. Hyundai Assan, Mercedes-Benz Türk gibi oyuncular da listenin devamında yer alıyor.

2018 sonu itibarı ile Türkiye'nin toplam ihracatının tüm zamanların rekorunu kırarak 170 milyar dolar seviyesini aşması bekleniyor. Türkiye ihracatının 12 yıldır lideri olan otomotiv endüstrisinin yılın ilk 11 ayında toplam ihracattaki payı yüzde 20 seviyesindedir. 2018 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8, otomobil üretimi ise yüzde 10 oranında azaldı. Bu dönemde, toplam üretim 1 milyon 427 bin 157 adet, otomobil üretimi ise 944 bin 304 adet düzeyinde gerçekleşti. 2018 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam yurt içi pazar geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 34 azalarak 561 bin 639 adet düzeyinde gerçekleşti. Bu dönemde otomobil pazarı ise yüzde 32 oranında azaldı ve 425 bin 478 adet olarak gerçekleşti.

Ticari araç grubunda, 2018 yılı Ocak-Kasım döneminde üretim yüzde 3 seviyesinde azalırken, hafif ticari araç grubunda da yüzde 3 seviyesinde azaldı, ağır ticari araç grubunda ise yüzde 10 seviyesinde arttı. 2017 yılı Ocak-Kasım dönemine göre ticari araç pazarı yüzde 39, hafif ticari araç pazarı yüzde 40 ve ağır ticari araç pazarı yüzde 27 azaldı. Ağır ticari araç grubunda kısıtlı seviyede kalan bu azalış baz etkisi kaynaklı olup, pazar daralması son 3 yılda yüzde 57 seviyesinde gerçekleşti.

2018 yılı Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre, toplam otomotiv ihracatı adet bazında geçen yıla paralel seviyede gerçekleşirken, otomobil ihracatı yüzde 5 oranında azaldı. Bu dönemde, toplam ihracat 1 milyon 219 bin 174 adet, otomobil ihracatı ise 810 bin 54 adet düzeyinde gerçekleşti.

2018 yılı Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre, toplam otomotiv ihracatı paritedeki değişim sebebiyle dolar bazında yüzde 12 artarken, euro bazında ise yüzde 6 arttı. Bu dönemde toplam otomotiv ihracatı 29,7 milyar dolar olarak gerçekleşirken, otomobil ihracatı yüzde 6 artarak 11,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Avro bazında otomobil ihracatı ise aynı seviyede kalarak 9,6 milyar avro seviyesinde gerçekleşti.

Özellikle Kasım ve aralık aylarında, devreye alınan KDV ve ÖTV vergi teşviklerinin olumlu etkisiyle iç pazarda canlanma yaşandı. Sektör temsilcileri teşviklerin 2019 yılında da devam etmesini talep ediyor. 2019'da toplam iç pazar öngörüsünün 2018 yılının da altına inerek yıllık 400-450 bin aralığında olacağı tahminleri masaya konulduğunda, sektördeki daralmayı hafifletmek, canlılığı ve istihdamı korumak için vergi teşviklerinin devamı adeta zorunluluk gibi görünüyor

Diğer yandan yerli otomobilin ilk prototipinin de 2019'da yollarda olacak olması, sektörün geleceği ve ülkenin otomotivden elde edeceği katma değer anlamında yeni bir kapı aralayacaktır.

Sektörde yıllardır kapasiteler ve yatırımlar 1 milyon adetlik pazara göre yapıldığı için iç pazarda bu ölçüde bir gerileme sanayiciye çok büyük kayıp yaşatacağından karar vericilerin, sektöre yönelik kararlarında 2019 yılında yerli otomobil projesinin de göz önünde bulundurması gerektiğine özel bir vurgu yapmak yerinde olacaktır.

Sonuç olarak; uzun yıllardır Türk sanayiinin medar-ı iftiharını otomotiv sektörünün ekosisteminin korunarak geliştirilmesi, küresel otomotiv arenasında sektörün rekabet gücünün devamlılığı ve desteklenmesi açısından önem arz etmektedir.

TEKSTİL

Türkiye'nin toplam tekstil ve hammaddeleri sektörü ihracatı, 2018 yılı Ocak - Kasım döneminde yüzde 5,2 oranında artış ile 9,7 milyar dolara yükselmiştir. Sektörün 11 aylık ihracatı Türkiye ihracatının yüzde 6.3'üne tekabül etmektedir. Aynı dönemde sektörün Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleştirdiği toplam ihracat ise 5 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Sektörün ihracatında geçen yılın aynı dönemine göre en fazla artış kaydedilen ülke grubu yüzde 27 oranında artışla Asya ve Okyanusya Ülkeleri olurken, ihracatın gerilediği tek ülke grubu Ortadoğu Ülkeleri olmuştur. Ülkelere yapılan ihracat rakamları ayrı ayrı incelendiğinde; 2018 yılında büyük bir ekonomik kriz yaşayan İran pazarına yapılan tekstil ihracatının geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 21 oranında gerilemesi dikkat çekiyor. Ar-Ge çalışmalarını son yıllarda keşfeden Türk tekstil sektöründe 2018 yılı Ocak-Kasım döneminde teknik tekstil ihracatının da yüzde 14,1 oranında artışla 1,4 milyar dolara çıkması sektörün 2018 yılından elde ettiği olumlu gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir.

Ülkemizde kurulu bulunan toplam bin 55 Ar-Ge merkezinin sektörel sıralamasına bakıldığında, tekstil sektörünün makine, otomotiv, yazılım ve bilgisayar sektörünün hemen arkasından 5. Sırada yer aldığını görmek mümkün. Türkiye'de toplam bin 55 Ar-Ge merkezi ve 296 tasarım merkezi bulunuyor. Bunların içinde 68 Ar-Ge merkezi ve 60 tasarım merkezi tekstil sektörüne hizmet etmektedir.

2018 yılında ülke genelinde yaşanan ekonomik sıkıntıların sonucunda, doğal olarak tekstil sektörü de yoğun olarak etkilenmiştir. Özellikle ihracat yapmayan firmaların gerek tahsilat, gerek müşteri taleplerinde yaşadıkları sıkıntılar artmıştır.

2019 yılında da ekonomik sıkıntıların devam edeceği öngörüldüğü için, firmalarımızın satış ağırlıklarını ihracata yönelmeleri büyük önem arz etmektedir. Tekstil sektörü ihracatta hazır giyim, tekstil, deri ve halı olmak üzere 4 ana ihracat başlığından oluşmakta ve yıllık ihracat gelirlerinde otomotivden sonraki en büyük ihracatçı konumundadır. Aynı zamanda emek yoğun bir sektör olduğundan, yüksek oranda istihdama katkı sağlamaktadır. Son yıllarda Türk işgücü dışında Suriyeli göçmenleri de istihdam eden sektörün Ar-Ge ve tasarıma daha fazla ağırlık vermesi hem ihracata yelken açan işletmeler için ufuk açıcı olacaktır, hem de nitelikli beyin göçünün önüne geçilmesi anlamında bir fırsat yaratacaktır.

2019 yılında tekstil sektörüne ilişkin beklentiler açısından değerlendirildiğinde; en büyük sıkıntıyı yurt dışından ham madde tedariki yapan firmalar hissedecek. Ancak, dolar kurunun düşüş trendi devam ederse, tekstil sektörü de 2019 yılından daha fazla umutlanabilecek. Mart ayında gerçekleşecek yerel seçimler ve ekonomik hedeflerdeki farklı tahminler nedeniyle bugünden bakıldığında belirsizliğin hakim olduğu 2019'da hem iç talep hem de fonlama açısından zorluklar tüm sektörlerde olduğu gibi tekstil sektöründe de büyük yatırımların önünde bir engel olarak görülüyor.

MAKİNE

Makine sektörü, birçok sektöre yönelik üretim sağlaması ile başta imalat sanayi olmak üzere ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Makine sektörü, Türkiye sanayi üretiminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve çoğunluğu KOBİ'den oluşmaktadır. Sektör, teknolojinin gelişmesi ve otomasyona yönelik yatırımların artması sonucu hızla büyüyen ve gelişen, Türkiye ekonomisinin yükselen değeri konumundadır. Rekabetçiliğe ve yeniliğe açık küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin gelişimiyle doğru orantılı olarak son 20 yıldır istikrarlı bir büyüme göstermektedir. Avrupa'nın en büyük 6. makine imalatçısı konumundaki Türkiye, 120'nin üzerinde ülkeye makine ihracatı gerçekleştirmektedir.

2018 yılı ilk 10 ayında ihracatını 14 milyar dolara çıkararak makine sektörü, ihracatta 2017'nin aynı dönemine göre yüzde 17,1'lik artış sağladı. Makine sektörünün en büyük 3 pazarı Almanya, ABD ve İngiltere oldu. Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olan Almanya'ya gerçekleşen makine ihracatı 2 milyar doları, ABD'ye yapılan ihracat ise 1 milyar doları aştı. Makine ihracatında, ilk 10 ürün grubu içerisinde en büyük artışlar inşaat ve madencilik makineleri, tarım ve ormancılık makineleri, pompa-kompresörler ve takım tezgahlarında oldu.

Dünya piyasalarına baktığımızda da, 2018 yılının çok iyi bir yıl olduğu kabul edilmiştir. Ancak, 2019 veya en geç 2020 başında küresel makina imalat sanayiinde bir yavaşlamanın başlaması beklenmektedir. Sonraki 2-3 yıl yavaşlamanın etkisinin devam edeceği düşünülmektedir.

Ayrıca, sektör ihracatının ithalatını karşılama oranı 2017 yılında %54,5, 2018 yılında da %50 civarında seyrediyor.

Sektörün üretim ve ihracat potansiyeline bakıldığında; hem Avrupa hem de diğer önemli pazarlarda olumlu bir Türk makinesi imajının yerleşmeye başladığı aşıkardır. Güçlü bir sanayi ülkesi olabilmek için güçlü bir makine sanayine ihtiyaç olduğu bakış açısıyla, firmaların öncelikle Ar-Ge faaliyetlerindeki niteliklerini artırması ve dünyadaki endüstri 4.0 trendlerinin yakından takip edilmesi şarttır. Sektörün Bakanlık onaylı Ar-Ge ve Tasarım Merkezleri sayısının 150'ye yaklaşması, bu farkındalığın göstergesidir.

Özellikle yerli makine imalat sanayiinin gelişimine kamu ve özel sektör alımlarında yerli imalatçıların makinalarının tercih edilmesi ve yerli imalatın olmadığı makine tiplerinde yerli makine geliştirme çalışmaları için müşterilerin yerli imalatçılar ile işbirliğini tercih etmeleri en büyük destek olacaktır.

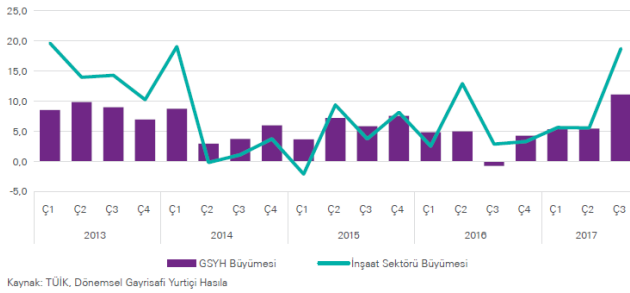
İNŞAAT

İnşaat sektörü sahip olduğu domino etkisiyle özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sektördür. Çeşitli çalışmalara göre inşaat sektörü 170 ila 200 arasında sektörü doğrudan etkilemekte ve inşaatla yapılan yatırımlar, projeler bu sektörleri de hızla etkileyerek büyümelerine destek vermektedir.

İnşaat sektörünün bir diğer önemli özelliği de büyüme ve duraklama dönemlerini en hızlı hisseden sektör olmasıdır.

Uzun süredir yoğun bir biçimde devam eden altyapı ve konut projelerinin yanında kentsel dönüşümle de desteklenen sektör, konutta düşük faiz rüzgarını da arkasına alarak 2016 ve 2017'yi çok iyi seviyelerde geçirdi ve ülke büyüme rakamlarının ötesinde büyüme şansı yakaladı.

GSYH büyümesi ve inşaat sektörü büyümesi, 2013 - 2017

Kaynak: TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yürütlü Hasıla

Üstteki grafik bu ilişkiyi açık bir biçimde ortaya koyuyor. İnşaat sektörü 2018 birinci çeyrekte %6,7'lik iyi bir büyüme yakalasa da, %7,2'lik Türkiye büyümesinin gerisinde kaldı. Dövizde bir gün içinde anormal iniş ve daha çokça çıkışların yaşandığı ikinci çeyrekte büyüme daha da yavaşladı ve %1 ile Türkiye büyümesinin 4,3 puan gerisinde kaldı. Bu çalkantılı dönemin net etkisi üçüncü çeyrekte gözlemlendi ve yıllar sonra ilk defa eksi büyüme %-5,3 ile gerçekleşti.

İnşaat sektörü deyince aklımıza hep konut gelmekle beraber, özellikle son 10 yılda yapılan mega projelerin etkisi ile kamu yatırımları sektörün önemli bir hacmini oluşturdu. Ağustos'taki dalgalanmaların ardından açıklanan Yeni Ekonomi Programında belirtilen ihalesi yapılmamış yatırımların 2019 için ertelenmesi ve kamu yatırımlarında frene basılması üçüncü çeyrekteki küçülmede ana faktörlerden birisi oldu.

Konut satışları açısından sektörü analiz etmek istersek, yukarıda anlattığımız resmi tam olarak gözleyemiyoruz.

		2017				2018			
		1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek (Eyl sonu)
Türkiye	Top. Satış	325.777	328.583	376.365	378.586	303.877	342.155	356.359	146.536
	İlk Satış	145.826	150.397	180.466	183.009	138.777	160.100	167.198	74.815
Bursa	Top. Satış	13.201	13.809	15.426	13.756	12.180	12.867	12.515	5.418
	İlk Satış	6.206	6.837	7.797	7.075	6.392	6.582	5.980	2.906

Kaynak: TÜİK konut satış istatistikleri

Üstteki tabloya bakarsak konutta hem toplam satışta hem de ilk defa satılan konutlarda birinci ve üçüncü çeyreklerde geçen yılın aynı dönemlerine göre %7 civarında bir azalma olmasına karşın, ikinci çeyrekte ise %5'lik bir artışla karşılaşıyoruz. Bu durumun ana sebebi devam eden anlaşmalı işler ve çalkantılı dönemi nakite dönerek veya uygun fiyata yatırım yapmaya çalışarak fırsata dönüştürmek isteyen yatırımcılar olarak yorumlanabilir.

Konut satışları çerçevesinde Bursa ilini inceleyecek olursak, genel ekonomideki çalkantıların etkileri daha iyi gözlemlenebilmekteyiz. Geçen yılın aynı dönemine göre çok az farkla azalan toplam satışlar ve çok az artan ilk satışların ardından, her iki satış aralığında da düşüşler net bir biçimde kendisini gösteriyor. Özellikle ilk satış kaleminde üçüncü çeyrekte yaşanan %24'lük azalış, Bursa'da inşaat sektörünün frene ne kadar sert bastığının açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

İnşaatta yaşanan bu daralmada en büyük umutlardan birisi yabancıya yapılan konut satışları oldu.

Yabancıya Konut Satış	2017				2018			
	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek (Eyl sonu)
Türkiye	4.270	5.325	5.646	6.993	5.298	6.518	12.339	6.276
Bursa	380	322	321	451	404	408	907	448

Kaynak: TÜİK konut satış istatistikleri

Tabloya baktığımızda dövizdeki hızlı artışın ardından yabancılar tarafından yapılan konut satışlarının Türkiye genelinde %10'den fazla arttığı görülüyor. Dördüncü çeyrek verilerinde sadece Eylül ayının verisiyle geçen yılın aynı döneminin toplam satışlarının yakalandığı düşünülürse, dördüncü çeyrekte de bu artışın devam edeceği öngörülebilir.

Türkiye geneline benzer şekilde Bursa ilinde de yabancılar tarafından yapılan konutlarda büyük artış gerçekleşti. Özellikle üçüncü çeyrekte 321'den 907'ye çıkan satışlar %200 civarında bir artış gösterdi.

Ancak yabancılar tarafından yapılan satışlar elbette sektördeki küçülmeyi telafi edebilecek bir büyüklükte değil. Yeni ekonomik program kararlarını ve yaşanan gelişmeleri göz önüne aldığımızda 2019'un özellikle ilk yarısının inşaat sektörü için zor geçeceği tahmin edilebilir. Ancak alınan tedbirlerin sonuç vermesi ile ilk atağa kalkacak sektörün inşaat olacağına iyimserliğini de bir kenara atmamak gerekir.

Bursa özelinde durum çok farklı olmasa da, yarım kalan kentsel dönüşüm projelerinin problemlerinin çözülerek start alması sektöre zor zamanlarda bir nebze nefes aldirabilir. Önceki yönetmelikler çerçevesinde kentsel dönüşüm projelerinin cazibesi nedeniyle ötelenen tamir ve tadilat işlerinin başlaması durumunda da sektör için olumlu bir etki yaratacaktır.

Öte yandan sanayi şehri olan Bursa'da son dönemlerde çok yavaşlayan sanayi yatırımlarının önünü açacak TEKNOSAB'ta yılbaşı itibarıyla yapılacak tahsislerle başlayacak yeni inşaatlar da moral ve motivasyon kaynağı olacaktır. Hem Türkiye genelinde hem de Bursa özelinde kamunun yeni yatırımlara başlamasına bile devam eden yatırımlara tekrar hız vermesi de 2019'un en önemli beklentilerinden birisi olacaktır.

GIDA, TARIM VE HAYVANCILIK

Dünyanın yedinci, Avrupa'nın ise en büyük tarım ekonomisi konumunda bulunan ülkemiz içinde bulunduğu bölgenin gıda ihtiyacını güvence altına alma potansiyelini sahiptir. Tarım sektörünün önde gelen küresel oyuncularından nezdinde kendini bölgesel bir üs ve tedarik merkezi için tercih edilen bir seçenek olarak konumlandırmayı hedefleyen Türkiye, son yıllarda, yapısal reformlar ve sektöre sağlanan devlet teşvikleriyle önemli adımlar atmıştır. Bununla birlikte, bazı yapısal iyileştirmelere de kararlılıkla devam edilmesi gerekmektedir.

Gıda tarım ve hayvancılık sektörünün sayısal envanterine bakılacak olursa;

Ülkemizin yüzölçümünün yaklaşık % 31'lik kısmını tarım alanları oluşturmaktadır. Halen ülke genelinde 24 milyon hektara yakın bir alanda tarım yapılmakta olup; sektör toplam iş gücünün ortalama yüzde 20'sini istihdam etmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü 2017 yılı rakamlarına göre Türkiye'de Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı çiftçi sayısı 2,5 milyon, sisteme kayıtlı toplam alan da 23 milyon 375 bin hektardır.

TÜİK'in 2017 yılı hayvansal üretim istatistiklerine bakıldığında büyükbaş hayvan sayısı 2017 yılında bir önceki yıla göre %13,2 artarak 16 milyon 105 bin baş olarak gerçekleşti. Küçükbaş hayvan sayısı da 2017 yılında bir önceki yıla göre %7,2 oranında artarak 44 milyon 312 bin baş olarak gerçekleşti. 2018 yılında süt ve süt ürünleri sektöründe perakendede % 4 oranında bir büyüme gerçekleşti. Kırmızı et üretiminde ise 2017'de 1 milyon 126 bin tona karşılık 2018 sonu itibarıyla üretim miktarı 1 milyon 200 bin ton olarak bekleniyor. 2018'in 2017'den farkı, yeni yıla bir miktar et ve kesimlik hayvan stoku ile girilecek olmasıdır.

2017 yılı Ocak - Kasım döneminde gerçekleştirilen tarım ürünleri ihracatı 19,1 milyar dolar olarak kayda geçti. 2017 yılında tarım sektöründe katma değer yüzde 4,9, 2018 yılının ilk yarısında ise yüzde 1,2 arttı. 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda, 2017 yılında yüzde 4,9 olan tarım sektörü büyümesinin, bu yıl yüzde 1,3, 2019'da yüzde 1,5 olacağı tahminine yer verildi.

Tarımın ülke ekonomisine sağladığı katkıda hükümetin sağladığı destekler de etkili oldu. 2013-2017 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde tarımsal destek toplamı 53 milyar lirayı aştı. Bu yıl da sektöre 14,5 milyar lira nakit destek verilmiş olacak. Tarımsal ödemeler kapsamında gelecek yıl ayrılan destek bütçesi ise 16,1 milyar lira olarak planlandı.

2018'deki gelişmeler bir kez daha göstermiştir ki iç piyasanın regülasyonu ve sürdürülebilir bir büyüme için en önemli araç ihracattır. Bu hem milli ekonominin ihtiyacı olan döviz girdisini sağlayacak hem de sektörün tüm paydaşlarının yeni yatırım hevesini teşvik edecektir. Özellikle kırmızı ette uzun yıllardır ihracatımız olmadığından, gerek sektör gerekse Tarım ve Orman Bakanlığı yakın vade vizyonlarına ihracatı koyuyor. Sektörün ihracat kalemlerinden süt ürünlerinde ise ihracatımız yıllara göre 300-350 milyon dolar arasında bir seyir izliyor. Sektörün erişmiş olduğu tecrübe, bilgi ve teknoloji birikimi bu eşğin aşılması için yeterli görünüyor.

TURİZM

Turizm'de en parlak yılların arasında 2015 gelmektedir. 2018 yılı, kurdan kaynaklı artışa rağmen, 2015 yılını belki yakalayabilecektir. 2015 yılında turizmin Gayrisafi Milli Hasıla'daki payı yüzde 6.2 ile zirve yaparken bu rakam 2016'da 2.6, 2017'de 3.1 düzeyinde olmuştur. 2018'de ise 2015'ler yaklaşması umulmaktadır. Turist sayıları, turizm geliri ve kişi başı harcama açısından da sektör, son iki yıldaki kaybını döviz kurlarındaki lehte gelişme nedeniyle 2018 ve 2019'da telafi etmeyi beklemektedir. 2014 ve 2015 yılında 41 milyon turist ve 31 milyar doları aşan turizm geliriyle sektörün yüzü gülerken, 2016'daki 15 Temmuz darbe girişimi en büyük sıkıntıyı belki de turizm sektörüne yaşatmıştır. 2016'daki, 31 milyon turist ve 22 milyar dolarlık gelir, 2017'de 38 milyon turist ve 26 milyar dolar seviyesine çıkabilmiştir. 2018'in 3. Çeyreği sonu itibarıyla turist sayısı 36 milyona turizm geliri de 26 milyar dolara dayanmıştır. Yıl sonu beklentisi, 40 milyonu aşan turist ve 32 milyar dolarlık bir turizm girdisine ulaşmaktır.

Ancak, her geçen yıl yabancı turistlerin kişi başı harcama tutarlarının düşmesi Türkiye'yi ucuz turizm merkezi yaparak, nitelik kaybı yaratması da sektörün endişeleri arasında gelmektedir. 2015'te kişi başına 756 olan harcama, 2016'da 705, 2017'de 681 dolar olmuştur. Bu yıl 3. Çeyrek sonu itibarıyla bu rakam sadece 657 dolardır.

Sektör gerek darbe girişiminin başarısız olması gerekse Rusya ile ilişkilerin düzelmesi ve kur farkından dolayı Türkiye'nin ucuz destinasyonlar arasında yer almasıyla ciddi bir toparlanma yaşamıştır. Sektör, Batı Avrupa'dan gelen ve yıllar içinde sayıları azalan gelir seviyesi daha yüksek turistleri çekmek için fuarlar organize etmektedir. Ayrıca, Çin gibi potansiyeli yüksek bir ülkeden turist getirme çabaları da sürmektedir.

Bursa turizmi genel olarak, Körfez Ülkeleri, iş turizmi eski yıllara nazaran düşüş olsa da Avrupalı kültür turlarına ve tabii ki Uludağ'da kış turizmi yabancı turistler açısından hizmet vermektedir. Yerli ve yabancı turizm birlikte düşünüldüğünde Uludağ'ın bu yıl da hem yılbaşı hem de sömestr tatilinde yüzde 100 doluluğa ulaşması beklenmektedir.

Bursa'da bu yıl turizm konusunda ciddi bir gayret de ortaya konmuştur. Tarihi, doğası, kaplıcaları ve kış turizmiyle aslında yüksek olan potansiyelini kullanamayan Bursa'da ekim ayında 1. Bursa Turizm fuarı ve 3. Bursa Turizm Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu fuara 24 ülkeden 120 temsilci katılmıştır.